

Джерело: «ПРАВДА». – Ч. 8. – Львів, 18. (30). Цвітня 1875. – С. 303 – 310; Ч. 9. – Львів, 15 травня 1875. – С. 348 – 358.

КІЛКА СЛІВ О СЛОВАРІ

О. Партицького¹.

Р. 1867 вийшов ві Львові німецько-руський словар О. Партицького, учителя руского языка и літератури. Хотя сей словар виданий вже давно – бо майже перед 8 роками – , однак зі вигляду, що мабуть вже лиш мале число екземплярів сего словаря єсть нерозпродане, отже небавком треба буде новий словар видати, зі вигляду, що видане одвітного словаря в кожнім язиці, в кожній словесности єсть дуже важне – приняв ся я кілька слів о словарі п. О. Партицького сказати. Нім перейду до властивої річи, най вільно мені буде дещо про словар загально натякнути.

Безперечно видане словаря южно-руського языка подібно як и граматика охвітної належить до первих наших потреб². И лише тоді, коли одній і другій потребі як слід зарадить ся, мож буде з успіхом повести систематично науку нашого языка. Правда, були і тепер єсть люде, котрі виучують наого языка из пісень, казок, приговорок и т.п., а також из писаній народних списателів и з давніших памятників – тільки-ж наука така утрудлива, доходжень сущности нашого языка способом самоука мозольне и богато забираюче часу, а й надто не кожний рівно здібне одмінити зерна від полови; – тому то й бачим, як часто навіть списателі наші борять ся з формою, з вираженем, а нераз також доводиться чути писателям від четців – часто задля поодиноких слів и вираженій – незаслужені догани и укори. Тому лиху може запобіжи словар и граматика. Я не хочу тим сказати, що словар и граматика, хоть би найліпші, чародійно можуть все направити и цілком нас вдовольнити, що язык мов той образ в рами дасть ся уняти в словар и граматіку: живе слово народа – се річка величава текуща з жерел глибоких, котра запони не знає; трище вона все свіжими струями, а не раз – розуміє ся по упливі віків – значно удаляє ся від прежнього свого русла. Та все-ж заперечити не дасть ся, що словар и граматика по можности вірно унявші язык в тій стадії, в якій він находить ся, значну діють прислугу самому языку, становляться ёго регуляторами благодатними. Але и тиі регулятори, хотьби були в своїм часі и найліпші, по яких кількадесяти або и більше роках, коли розвиток языка ступив дальше, стають непригожі, языкови не лъзя держатись давної своєї межі – и оказуєсь потреба уложити новий словар, нову граматіку, хотяй все, розумієсь, зі виглядом на те, що попередно в тому ділі зроблено. О граматіці поговоримо иншим часом, тепер же поведемо річ про словар.

¹ Поміщасмо єю статтю яко трактуючи о важнім предметі и достарчаючи також цінного матеріалу: однак не ві всім годимо ся з вп. автором. – Ред.

² Граматик у нас появилосѣ ільканайцять. З тих грам. Я. Головацкого и М. Осадци стануть дуже цінним матеріалом для будущего граматика. *И.В.*

Словар певного язика єсть то збор слів а також и зворотів в тім-же язичі уживаних. Вже з самого ореділення (дефініції), що таке словар, слідує, що словар, коли має одвічаи ціли, мусть бути уложений *практично*, т. є. головно вміщати в собі той скарб лексикальний, який *дійсно* єсть в народі. Словар *повний* має загорнути по можности все багатство лексикальне язика; в *приручнім* досит вибрати збір слів важнійших и в розговорній бесіді частійше уживаних, *при чім має лучитись короткість з точністю*. Як до язика біднішого або багатшого повний словар містити ме 100 – 400 тисячей слів і більше; вѣ пиручнім (як до об'єму) вистане 10 – 50 тисяч.

Словар повний (такий здає ся, у нас так скоро не появить ся, а порадно було-б, після нашої думки, щоб словар повний був руско-німецкий, руско-российско-польский и пр. а не на відвороть німецько-русский и пр.) повинен в собі обняти: а) слова в народі уживані; б) слова уживані списателями народними; с) звороти (фрази) як людові, так и такі, котрі у писателів находять ся; d) слова и вираженя з церковного, котрі у кожного нашого писателя, не виключаючи и Шевченка, находять ся; е) з термінів наукових втягнути треба тоє, що найпотрібніше, з одвітних писателів руских. *Нових слів* творити в словарі о скілько мож мало, вже за-для тої причини, що слова неужиті ще, слова рем захвалені, рідко коли приймають ся; лише тоді ново введене слово ввійде в загальне уживанє, коли воно яким автором щасливо ужите само собою зверне увагу читателів. Що до а) и б) зауважимо, що робимо ріжницю межи словами народними (людовими) и словами у народних писателів стрічаними. Конечно у кожного народного писателя єсть більша часть слів людових, але у кожного єсть також частина слів ним самим на народний лад утворених. Таких слів цуратись, розуміє ся, не можем. Впрочім значно більша часть подібних слів простому мужикову навіть понятна. И так пр. люд говорить „журавлі летять ключами“ . Данило Млака придає журавлям удалий епітет „*ключолети*“ . Сама річ, що такі утворені слова мають місце в словарі. Инше діло з письменцями, в котрих ні лау ні складу, як пр. з первоцвітами Кохнівченка, Подушки и многих галицьких писарчуків. Іх забавочки зовсім одсунути геть, складаючи словар! Також примітити мусим, що у словарі годить ся вмістити також і слова з інших язиків загально вже приняті. И так пр. прияли ми, подібно як Німці и Поляки, з французского слова: *интерес* (intéressé, орудка, діло, зиск), *геній* (genie, віщ, віщун), *наївний* (naïf), *дансер* (danseur, танцюра, таночник, плясальник), *куверта* (couvert) и пр. Тут належить також багато слів латинських и грецких в цілім цивілізованім мирі уживаних (спеціальний, універсальний, артикул, принцип, исторія, міт, апокриф и пр.). Сі и сим подібні слова суть вже власністю нашого язика, бо одержали, так сказати, право обивательства. – Що до с) Кождий язик має свої питоменні звороти, котрі належать до найважливійших его визнач, н. пр. sich wovon nähren = чимось живити ся (*а не з чого!*); jemandem rathen = когось порадити, комусь порадити; jemanden heirathen, з кимось

оженитись, на кімсь оженитись; zu sprechen anfangen = зняти річ, Gelübde thun = за рік пожити; Uebel anrichten = коїти лихо; der Donner rollt = грім рокотить; schwindende Ferne = мріючи даль, der Tag fängt an = на світ займає ся, на зорю займає ся, и пр. пр.

Що до твореня нових виразів (коли їх вже доконечно творити !) замітимо ще, що повинні вони складувати ся після правил словні (Wortbildungslehre) и так мають бути утворені, щоби понятя виражали різко, означено. И так н. пр. слово Geschäft = интерес, діло, орудка (спорудити, зьорудити = zu Stande bringen), відтак Geschäftsführer = *орудник*, той що орудує діло. Слово, хоть и утворене, так поєдинче, що гадаю, и селянин більше понятливий легко єго зрозуміє. Побіч слова *кухар*, kucharz, Koch, можна ввести на Україні декуда, а в старорускім скрізь уживане слово „ *повар* “. Відтак кухня, Küche = *поварня, варня, пекарня* (пекарня властиво Backhaus, Bäckerei); Küchenjunge, kuchcik = *варик*. Треба однакож вистерігатись на слова з чужих язиків прийняті и загально вже уживані притьмом ковати нові слова, через що лише понятність бесіди непотрібно мутить ся, а язык нічого не зискує, н. пр. історія, історичний = уседійма, уседіймний (!).

При словах і при зворотах уважаю за одвітне, именно в словарі повнім, точно привести дотичні цитати з авторів, пісень людових, казок, приповідок; осли слово у люду записане, а доси у жадного з писателів не ужите, так треба точно подати місцевість, де тое слово уживає ся, и помістити, осли треба, в яких ситуаціях. Бо кожний язык уживає в певних ситуаціях певних лише слів, т. є. виражаєсь в певних злучаях способом собі властивим. И так н. пр. Німець каже gutes Wasser (до пиття), Поляк dobra woda, рускому селянинові скажіть „ добра “ на воду, котру він пє, а одкаже Вам сей-час: „ най берегам буде добра “, або „ нашим ворогам добра “, а воду придатну до питя зове „ ладна “, „ гожа “, „ погожа “. Воно, як подумаєш, виходить одвітно. Тота вода, що має в собі всі части в *ладі* як слід, щоби придатись яко напій для чоловіка, єсть „ ладна “, що *годить ся* до питя, єсть „ *гожа* “. На відтінки подібного рода треба дуже уважати, именно зуставляючи словар.

При кожнім слові має також бути (по можности) корінь слова, слова наших язиків славянських, именно *старославянського* и других язиків индо-європейских, відносячи ся до того-ж кореня. Розуміє ся, треба подати лише точні дані, а не уноситися фаєтазією³.

Згадати належить також, яка ріжниця межи рівно звучними виразами иногді у поодиноких язиках славянських буває. И так пр. в польск. białogłowa = Frauenzimmer, femme; у нас в южнорускім *білоголова* або *білоголовка* означає пташка, Parus caudatus L.,

³ До чого иногді доводить маяченє и мрійка! И так лучилось мені, не тямлю вже в котрім письмі польскім, читати, що рієкпу єсть місто роєкпу (sic!), и то задля того, що історія Польщі богата на сумні випадки, так що нарід и полюбив собі jęki boleści, и назвав тому все красне роєкпет, рієкпет... Мій Боже, не знаю, котрий нарід на світі полюбить те, що єму дошкуляє – хіба, що спина полюбить ломаку... Польске рієкпу, словінське рекпу (schön) походить від кореня *пек*, curae esse, μέλειν, Sorge tragen, pflegen, schonen, mieć staranie, pielęgnować, мати попеченє, пєчи ся (У Рюккєрта: „ das Schöne kommt von Schonen “). У нас єсть також слово *пїкний* (від тогож кореня *пек*, в значіню пѣтѣти, соquere, варити, пєчи) – zum Backen dienend., н.пр. *пїкна пїч* – Backofen.

Schwanzmeise, належачого до родини синиць (Paridae, Meisen) [Ся дуже красна и зовсім одвітна назва людова уживаєсь коло *Ожидова*; годить ся, щоб її прийняти за наукову: синиця білоголовка]; – в російск. напрасно звичайно = eitel, vergebens, frustra; у нас *напрасно* уж. коло Корчина, в Стрийщині) = нагло, несподівано, напрасна смерть, напрасниця = plötzlicher Tod; – чesk. světlice = Irrlicht, ильща, блудне світило; в руск. *світлиця* польск. światlica (досить рідко у Поляків уживане), чesk. světnice, Empfangzimmer, Salon; – чesk. krk = звичайно der Hals, шия; в руск. и польск. *карк*, Nacken, Genick, dlouhokrký = довгоший, langhälsing; – в руск. *дерзкий*, чesk. drzi, dreisf, freech; в польск. dziarski, flink, tüchtig; – руск. *общий*, *общий* = communis, allgemein; польск. obcy = alienus, fremd; руск. *село* = Dorfbewohner, mieszkający na wsi; sedlák = Bauer, селянин, wieśniak; – чesk. Strom = Baum, дерево; руск. *стромний* (кор. стрем. стреміти) чesk. strmu, польск. stormy = jäh, steil; на стрім (пр. летіти), jählings, praecipiter; – чesk. příložník = Beischläfer, наложник, хабаль; руск. *приложник* = Beiwort, nomen adjectivum; – чesk. planý = wild, в польск. płonny = unfruchtbar, steril, nicht ergiebig; в руск. *планки* = Früchte wilder Apfel-, Birn-und Pflaumenbäume; (руск. полонний ужив в Стрийщині, а утвор. від полон, plon, Ausbeute, Frucht) значить ergiebig, locusplis, пр. полонне житло); – чesk. nádoba = Gefäß, судина, судник, начинє, церк. сосуд; руск. *надоба*, *знадоба*, *знадіб*, *знадобок* = Material, auch günstiger Umstand, Gelegenheit, нагода, пр. користав з тої надоби er benützte die (günstige) Gelegenheit; по знадобі напишу до Вас лист = gelegentlich werde ich Ihnen einen Brief schreiben; – в чesk. Slepice = Henne, курка; в руск. *сліпиця* = Blindreme, Chrysops caecutiens L. (муха) – декуда також падальник, попадинець або сліпєць, Blindschleiche, Anguis fragilis L. (гад); – руск. *тумак*, чesk. Tumák = Thunfisch, Scomber thynnus (L. (Thynnus vulgaris); польск. tumak = куна лісова, Edelmarder, mustela martes L.; – чesk. Metelník = Voltigeur, Luftspringer, skoczek, скочникъ; руск. *метельник*, Wirbelwind (кор. мет, відси також мести, пр. замело снігом поля = die Felder sind vom Schnee verweht; метелиця, метіль, метеля = Gestöber; метелі, також wilde Bienen; метати werfen; мести покій = das Zimmer auskehren; потім = Wurf; (z B. Von Thieren), мет = Wurf; одним метом, mit einem Wurf; заміт = zarzut, Einwurf; замети = Einwüfе, але також яко plural tantum = vom Schnee verwehte Stellen; вимести = Auswürfe, н. пр. вулканічні вимети, vulkanische Auswürfe; церк. омети, Fransen, стряпки, ріси; ометиця, Abwürfe (відкинені части при меленю муки; половиця: не посміє ся кметиця, тільки ометиця = ein ordentlicher Mensch (кметь, кметиця eigentl. ein wohlhabender Bauer) lacht einen nicht aus, sondern ein Schuft, einPlunder); перемітка, ein weisses dünnes Leinwandstück entsprechend zusmmengelegt und gebunden, welches von verheirateten Frauen (молодиці) in Podolien als Kopfbedeckung gebraucht wird. Oft sind diese Koptbedeckungen mit goldenen ode farbigen Fäden recht hübsch bordirt; намітка = zarzutka, Überwurf; перемітати, перемітовати, umwerfen, überwerfen; пішов м мети-перемети, er fing an Luftsprünge zu machen, також er fing an unbesonnen zu handeln, er stürzte

über Berg und Thal; меткий, мітний = rührig, behind; метелик = Schmetterling, papilio; мотиль, idem; мотосити, мотошати = zerren, тормосити, сипати, метушити ся, мотошати ся, sich herumzerren; моторити = geschäftig sein, коротати ся, krzątać się; моторний, меторний = rührig, geschäftig, behend, fesch; метнути ся, мотнутись = кинути ся, н. пр. метнув ся ратувати, er fing hastig zu retten an; (яко посвоячене корінем можна уважати також и мотати, verwickeln, verwirren, zerren); чеськ. mráka = Regenwolke, хмара дощева; руск. *мрака* = (düsterer) Nebel; – чеськ. hostinec = Restauration, гостиниця; – рус. *гостинець* = 1) шлях, дорога, котрою ідуть купці-гості, Landstrasse, Handelsstrasse; битий шлях, битий гостинець, шоссея, Heerstrasse, Chaussée; 2) Geschenk, н. пр. батько приніс нам з ярмарки гостинця = der Vater hat uns ein Jahrmarktsgeschenk gebracht; – чеськ. opravce = Reformator; польск. oprawca = Henker, Schinder, лупій, вішатель; – чеськ. trup = Rumpf, тулуб, тулов, кадовб, опід; руск. *труп*, польск. trup = Leiche, cadaver; – в хорватскім: domovina = Vaterland, patria (Стросмаєра гасло: sve za vjeru I domovinu = все за віру и отчину); руск. *домовина* = Sarg, труна, трумна, трумно, трунва, деревиско, деревище (уж. в горах; у Вагилевича: Та вже сива бородонько де тобі ся бити – під зеленев муравонькою в *деревици* гнити! Мадей); – чеськ. vlast' = Vaterland, patria (тому vlastenec = Patriot); руск. *власть* = влада, Gewalt, Macht; – чеськ. hranice = Scheiterhaufen, костер, рідше також Grenze, в руск. *границя* звичайно Grenze; рідко також тоє самое що *грянь* = жар, тлінь, glühende Kohlen; – чеськ. kostra = Skelet, костяк; в руск. *костер* = Scheiterhaufen; костера = риба Acipenser Kostera, належача до родини Осетрів; костар або костач – інша риба до мерени, Flussbarbe (Barbus fluviatilis) подібна (Barbus Petenyi?); костур = 1) Knüttel, 2) Kruschfink, Kernbeisser, fringilla coccothraustes, костогриз, костоглід; – чеськ. rogučník = Vormund, опекун; польск. rogučník = Lieutenant, поручник, лейтенант, лейтман; сотник, centurio, чеськ. rogučik; – чеськ. ret = Lippe, губа; руск. рот = Mund. и пр.

Єсли тоє самое слово уживане у нашім язиці в ріжнім значіню, то треба се в словарі помістити и примірами пояснити, н. пр. *брехати*: 1) das Wort brechen, lügen, н. пр. брешуть люде, лучше плакати, як ніхто не бачить. Шевч. 2) von Hunden: bellen, in den Wind hinein bellen, klaffen, н. пр. пес бреше, а вітер несе; klaffen auch кліщити, н.пр. пес кліщить, der Hund klafft; пес закліщить, der Hund fängt zu klaffen an, der Hund wird klaffen; пси відклісняють ся = von Zeit zu Zeit klaffen die Hunde; – *позор* (укр.), Schmach, Schimpf, з відти: *позорний* = schmähhlich, schimpflich; *позір* (гал.) 1) Stattlichkeit, Schönheit, Anmauth, для того *позірний*, stattlich, schön, н. пр. позірний хлопчик (в Стр.); 2) Schein, н. пр. на позір добрий; 3) Aufmerksamkeit: дай позір = gib Acht; als Commando: *позір!* = habt Acht! daher позорувати, Acht geben; 4) Blick, н. пр. позір у него дикий = sein Blick ist wild; 5) Aussehen, Gestalt, habitus, н. пр. позір у него мов у розбишаки = er sieht aus wie ein Räuber.

То були уваги, які би я загалом що до словаря и способу укладання тогож мав висказати. За тим забераюсь до перегляду словаря пана О.П.

Лишаючи правопись пана П. на стороні, бо їй ніхто не послідовав, а навіть і сам батько відцурав ся свого дитяти, приходим ad rem.

Пан П. говорить в переднім слові, що „ нема умѣтности, котра бѣ въ нѣй (народній писемности) не була заступленою “. Говори Климе, най твоє не гине! Скажемо на се. Чи п. П. застановився над тим, що не правда з понятого зле патріотизму нігде так не караєсь, як у строгій науці? Що-ж подумає тямучий читатель по перечитаню сеї перехвалки? Ото нич иншого, тільки або, що у автора круг знаній обмежений, або що автор нарочно говорить неправду – и вже на первім кроці знеохотить ся. Далше веде автор річ: „ весь (?!) скарб української бесѣди, о скільки менѣ книжки и словарѣ українскій дозволяли, втягнувъ я въ сей словарѣ, крѣмъ того збиравъ я слова народнѣ въ нашихъ горахъ “ и пр. пр. Чваньба така тим більше поражає, коли подивимося, як словарець той зростом невеличкий (томик I. стор. 432, II. 375 в октаві). Відтак висказує автор надію, що мабуть скоро найдуть ся люде умні, котрі то „ вимѣтнуть “ зъ его „ словника “ що чуже, не наше, доповнять, що недостаточне etc. В горі автор сказав, що „ весь “ скарб української бесіди и народних слов галицких и українских вягнув у словар, аж ту згодом-перегодом довідуємось, що він загорнув також и де-що „ чужого, ненашого “ – а таки, сказати Богом-правдою, того багато.

Через кілька стрічок далше: „ виданий мною словарѣ не є словникомъ нарѣчія, але языка “. Відай автор щоби тут не сказати два рази *словар*, держав ся реченя: *varietas delectate*.

Далше слідує порівняне декотрих языків славянських з нашим. Порівняне тое поверховне и недостаточне не може вдоволити філолога. Та тоді про те багато розводитись: хто бо схоче порівнувати язики славянські, не удасть ся до підручного словаря, а шукати ме поученя в ділах Шафарика, Мікросича и других філологів славянських.

Перейдім тепер до самого словаря. Бачимо тут дуже багато укованих виразів, котрих на Руси не тільки нигде не учуєш, але також и в книжках не доведе ся побачити. Та охота до кованя слів тим більше безплідною, бо тикаєсь загально знаних понятій, на котрі більшою частю у люду єсть свої вираженя. Зворотня (фразеологія) у тім словарі заступлена дуже слабо.

Перевертаючи лист за листом куди попало, устромяєм взор наш у книжку и виписуєм дослівно, а побіч даєм декотрі наші замічаня.

Aeltern, родичі (*родич* переважно у нас на Україні значить *consanguineus*, *Verwandter*; родичі = *die Verwandten*; лише декуда в Галичині, именно близь міст, *родичі* уживають в значіню *родители*, *parents*, *Eltern*).

Andächtling, свято шок (*świętoszek*, святоша).

Andeutung, спомка (по що так калічити слова, коли єсть: згадка, намік).

Brastig, думний (нім. *stolz*, польск. *dumny*, в рускім. гордий, пишний; ц люду: гардий; – думний = *gedankenvoll*, *sorgenschwer*; після *Adelung*-a (*Grammatisch kritisches*

Wörterbuch d. Hochdeutschen Mundart): Brast, ein veraltetes Wort = Kummer, Gram, Sorgen, журба, грижа, гризота, печаль; – коренем посвоячене: bresthatt = mit einem Gebrechen des Leibes behaftet, уломний, скарлючений, bresthafter Soldat = verkümmerter Soldat; після Ziemann-a (mittelhochdeutsches Wörterbuch) Brast = Krachen, Gerassel, Tumult; хрхряск, тріск, лomot, гремот, хработ, рахкіт, тарахкотанє, збуренє, натовп, ворох, колот, заколот, замішанє; – brasten verb. = krachen, prasseln, knittern, crepitare = хряскати, тарахкотіти, грякотіти, тріскати, прискати; – відтак означало-б слово brastig = гризливий, згризкий, печальний, печалевий; нагулюковатий, пурявий, гороіжний; відприскливий.

Bratenfett, тлустѣнь вѣдѣ печенѣ. (Кождому звісно, що в рускім „ тлустий “ не може бути лише товстий, а так товстїнь або товщ печені, або товщ з печені. На розтоплену твщ говорить наш люд „ тік “ (кор. тек), пр. пироги в тоці).

Bagatelle, дурничка, маловартниця, дрѣбчакѣ, нѣсенѣтниця (Перше слово уйде, хоть не всюди; друге нещасливо уковане, прочі що иншого означають. Дрїбязок, ане дрѣбчакѣ, означає малі спрятки, малі річи, а не багателю в обширнім змислі; – нісенітниця = ні се ні то, ein paradoxes Zeug, sinnloses Geschwätz etc. Bagatelle по руски: дрїбниця, марниця, річ малої ваги).

Beifuss, билиця, чорнобиль, чорнобило, нехворощ (Перше слово польське, bylica, друге добре, четверте означає властиво иншу хоть и подібну до чорнобили рослину, Artemisia campestris).

Bremse, жукѣ, овадѣ, бомокѣ (Помішане. Кожда дитина на селі знає розличити жука від оваду. Жук = хрущ Skarabaeus stercorarius, Rosssäfer, Mistkäfer; бомки або овади = мухи доскуляючі скотині з родини tabanus Bremse).

Bremsen für (sic!) Pferde, кѣньскі клѣщѣ (Побачивши таку кумедну надпись, де-хто би подумав, що тіі бремзи дають коням істи мов овес, тому „ für Pferde “ . Однакож то має бути: Pferdebremse, gastrus equi, гедзель конячий або гнидик, котрого люд, часом подібно як и иншу муху дротика, hippobosca equina, Pferdelausfliege, невластиво зове „ кліщами “ . – Властиво кліщ = ixodes, Zecke).

Brosame, мякушѣ хлѣба, округки, недоѣдки (Мякушка, мятушка, мякуш хлїба = eigentl. Das Weiche des Brodes; округки, кришки, кришинки, округи = Brocken, Brosamen; – недоїдки = Ueberbleibsel einer Mahlzeit, Rest von nicht ganz aufgegessenen Speisen).

Buttervogel, бѣлий мотиль (не тільки білий, а загалом „ мотиль “).

Calamität, злощастѣ (нешасність, непощасність, нещастє).

Colonist, слобожанѣ, освдчїй (Не кожний колоніст слобожанином; слобожане були то поселенці, котрі для потискання від панів діставали значні вигоди, льготи, „ слободи “ або свободи; именно багато слобод постало за польських часів на Україні,

именно в половині XVIII-ого віка; – *осадчий* не означає *осадця* (nom. sing. осадець, Colonist), а такого, котрий колонізує, осаджає осадців чи поселенців).

Charmant, гибкій, бадёрний, моторний, наскоч ний (sic!), звичайний, приятний (Властиве значіне французкого charmant єсть повабний, приятний, милий, любий; відтак гречний (той що к речи, до річи, д річи, зове ся *кречним, гречним, гречним*, або, як на Уграх кажуть, *дрічним*; чемний (м. кчемний: той що к чему, зове ся „чемний“; що ні к чему, „нікчемний“; слово послідне взяте Поляками з нашої річи, тому то у них *nikszemny*, хоть и говорять *ku niczemu*), привітний, привітливий, ввічливий; – гибкий = що дає ся згибати, згинати, *geschmeiding, beigsam*; бадёрний, (кор. др, дерти, драти) = надутий, що дере ніс в гору, удає велику повагу, майже тое, що нім. *übermüthing*; у Шевченка: бадёрити ся, може бути, що тут два слова сплили ся, именно бадё, батька, и дера, відтак бадёра, бадёрний, бадёритись; моторний (кор. мет), властиво: *flink, behend, rührig*; потому також *fesch, hübsch*; – *наскоч ний* зовсім не до ладу; якби се и виглядало, коли-б шармант та був наскочний? – *звичайний* = той що звичай має, *welcher den Anstand bewahrt, anständig*. Можна бути звичайним, хоть и не шармантуючи; навряд и шарм ант може інколи забути про „звичай“).

Cholerisch, сукристий (Сукристий ужив. в Самбірщині в значіню *sanguinisch*, походить від „кров“; холеричний же походить від грецкого *χολή жовч*).

Chloritschiefer, зеленець лупковатий (Автор словаря назвав Chlor зеленець, відтак Chloritschiefer, зеленець лупковатий; однак в хлориті навіть и сліду нема з хлору, а називаний так той мінерал від свеі зеленої барви з грецк. *χλωρός* зеленяво-жовтий. Chloritschiefer = лупак хлоритовий).

Centaure, півкднь (Кентаврами звались в митології древних истоти, котрі мали, після сказаня, від голови аж по-за грудь постать людску, а там конячу; уковане слово „півкнь“ могло-б несвідомого навести на гадку, що Centaure кінь недорослий, більший лошак).

Datum, число; дано (Число значить *numerus, Zahl*; Datum з латиньского значить дата, даное, звич. уживане в ч. мн. даниі, н. пр. числа, події, з котрих дасть ся виснувати дальший снуток; в листах и других подібних письмах розумієм через дату день, місяць, и рік разом з місцем, де письмо зістало виготовлене).

Drescher, змолоцокъ, змлоцокъ (Ті слова поставлені в скобках, та зовсім не потрібно, бо не рускі; вистануть: молотільник, змолотник).

Dunkelbraun, брунявий (темнобрунатний).

Ebene, байракъ (Ebene рівня, рівнина, також низ; – байраками або чагарами зовуть на Україні яри порослі мішаним а буйним лісом, часто именно по-над самими ріками скалисті; дуже часто називають так и самі порости, що тягнуть ся ярами надрічними).

- Ebenmass, розладъ, розмѣрнôсть (Ebenmass = розмірность; розлад = розстрій; в розлад їх привели = привели їх до незгоди).
- Eckzahn, клакъ, кла (кло. plur. кла або клова, Eckzähne).
- Edel, знатний, благородний, шляхотний, прикрасний, дорогий, красний (edel, szlachetny = благородний, чесний; edeldenken, чесно мислячий; значний, знатний; Edelleute = знатні люде; – прикрасний, st. прекрасний = sehr schön; дорогий = theuer (doch Edelsteine дороге od. чесне каміне); дородний = schön, wohlgestaltet; красний = schön, roth (у нас в южнорускiм в значіню „червоний“ *красний* рідко уживає ся, в великоруск. же дуже часто)).
- Edelknabe, пазъ, щитоносець (Page, paż = паж, джура, джус, чура; – щитоносець = Schildträger).
- Einhüllen, опôлити, запôлити, закутати, обôкрити (перші два слова уковані, а означали би, осли би їх прийняти, зовсім що иншого; опілити = впри добити полою, ослонити полою; запілити = заслонити полою; закутати = verkarpen; обік рити = bedecken; – einhüllen, ослонити, обслонити).
- Erstarren, окаменѣти, ожонѣти, стрепонѣти (?), онѣмѣти, здуплѣти (?), задринтавѣти (zdrętwieć ?!), здеревѣти, стверднути (sic!) (Окаменіти = versteiner; ожоніти вписав автор з словарця И. Магури, поміщеного в Галичанині з р. 1862 вип. III. и IV. стор. 253, тільки не зрозумів добре та й вийшла чепуха. П. Магура пише: „Ожопѣти, ожôпнути, *hockend* erstarren“ . И зовсім справедливо: те значіне виходить, коли порівнаєм вираз ожопіти н. пр. з російським жопа, южнорускiм піж опок (на піджопку сісти = niederhocken). Пан П. же хотів ліпше и коротше вдати и випустив „hockend“ , тоє, що власне тут модулює значіне erstarren; – оніміти = stumm werden, verstummen; здупліти = здуплавити = hohl werden, modern; здеревіти = holzlicht werden, verholzen, в невластивiм значіню також = erstaren; ствердіти = hart werden, verhärten; – відтак на erstarren бути би лише ті вирази: заціпеніти, сціпеніти, сціпнути, закостеніти, закоченіти (закоценіти), заковязнути, задубеніти, а також и задеревіти).
- Erdfahl, снѣдий, блеклий (Снідий = снідний, esculentus, essbar; сніди = зьдомі припаси; блеклий = decoloratus; fahl властиво половий (зрiв. старосл. плавий, лат. flavus); про тоє erdfahl = половий як земля, сірий як земля. Русин однакож так не говорить; кажемо „чорний як земля“ . Польск. śniady, bräunlich = смаглий, смаглявий, смуглий, смуглявий; [смаглий від *смага*, **Mitze**, Sonnenhitze; davon *смажити* = pregeln, rösten; *смажний* = heiss, brennend, brennend heiss, н. пр. смажні уста; *смаглий* eigentl. sonnverbrannt, von der Sonne gebräunt; *смуглолиций* = *αἰθιοῦς*) .
- Fels, щовбъ, бовдъ (?), камѣнна гора (sic!) (щовб = Gipfel, szczyt).

Felsengeklüft, Felsenkluft, бескеда, вертепъ, яруга, балта, печера („ бескидами “ зове наш нарид свої гори, се-б Карпати [вираз „ Карпати “ книжний и людски не звісний]; вертепи або вертеби має у люду різні значіня; вертепи = Abgründe, jäher steiler Weg, рідко коли Felsengeklüft. На Поділю, именно коло Більча, зовуть „ вертібами “ малі в жерела багаті озерця; в церковнім вертеп = Krippe; – яруга = дебра, узка долина межі горами, удоле; – балта або блат, о скілько знаю, означає велику и широку сокиру (зрів. булат); печера = Höhle, Gruft; – Felsenkluft = розпалина, розколина, розсілина, роз пучина в скалі; Felsengeklüft = розскале, вертепи межі скалами).

Felsenwand, камінна стѣна (стіна скали).

Fischamen, коровня (П. П. хісновав з гарного збірника п. Магури; в Галичанині в печатаню помилено и місто Fischhamen випечатано Fischamen, що однакож на стор. 327 справлено; п. П. на поправку не звернув уваги, а так після єго словаря коровня [корошня, крошня або фатка] не означає прилад до имання риб (Fischhamen, черпак), а молочко рибяче (Fischsamen!)).

Flächenraum, площина (Fläche = площа, площина; Flächenraum oder Flächeninhalt = площність).

Flöte, флюяра, сопілка (флюяра = eine Art Hirtenflöte, инструмент видаючий подібні тони до флет; сопілка, свистілка = Pfeife; Flöte = флет).

Flintenlauf, ручнична труба (на Україні уживає люд: *руля*).

Folter, битка, мука, мучене (бтка = Rauferei; Folter = муки [pl.]).

Filz, пѣльснь (pilśń = повсть).

Forschen, винипати, нипати (властиве значіне слова „ нипати “ єсть: grübeln; forschen = слідити, вислідити, доходити).

Forschung, ба дашка (?) (вислід, вислідка).

Geburtsfest, роковини (роковини = jährliches Fest; Geburtsfest = празник родин, обхід родин).

Grashecht, зелена щука (молодий шупак, шуплик, молода щука).

Grabstätte, грѣбъ, могила (грѣб = Grab; могила = Grabhügel; – Grabstätte = грибовище, місце гробне).

Graupe, крупи, логаза (крупи = Graupen; логаза = Gerstengraupen).

Geschickt, лапшивий (?), ліпшій (?), схѣпний (?), моторний, умовний (?) (спосібний, здібний, зручний).

Goldammer, стронадля (trznadel = стернадка жовта, стерник жовтий, жовтурка, жовтопірка, жовтогруда, жовтогруд, жовтобрюх).

Geschlinge, легке (легке = Lunge; Geschlinge = подроби, подрібці).

Gottesgebälerin, Мити Божа (Gottesmutter = Мати Божа; Gottesgebälerin, Богородиця; на тиі синонімні понятя суть у нас особі вираженя, котрих поминути не годить ся).

Gottesläugner, безбожникъ, богоборникъ (безбожник = Gottloser; Gottesläugner = заперчающий естествованє Бога, одрікающий ся Бога, Богоодступник; також Богоборець).

Gottesläugnung, безбожництво, безбожність (Богоодступництво, заперченє Бога; – безбоже, безбожність = Gottlosigkeit).

Gottesvergessen, безбожний, нечестивий (нечестивий = unsittlich, unmoralisch; – Gottesvergessen = забуваючий Бога).

Genick, каркъ, потилиця, потилокъ, потильниця, шия, вязи (Карк = Genick, Nacken; потилиця = Hinterkopf, часть *тильна* голови; шия = der Hals; вязи = властиво ligamenta, Bänder; потом Wirbeln, vertebrae; на останку також Nacken, Genick, пр. вязи скрутити = das Genick brechen).

Gerölle, розсипъ (рiнь, рiнячина = Gerölle; рiчище, рiновище = Uferstelle, wo das Gerölle abgelagert wurde; зарiнок = Schotterbank, Flussinsel; auch mit Gerölle bedeckte Ufertheile. – Schutt = розсип, румовище).

Gesindel, зволочъ, нечестъ, голота (Gesindel = наброд, брiдня, збрiд, збрiдня, зволоч, голота, мотолош (уж. Коло Борислава бiля Дрогобича звiр. польск. motloch). – Schande, Schmach, Unehre = нечестъ).

Golddurst, хiть золота (пожаданє золота).

Gross, – ungeheuer gross, гаведний (?), гавязний (?), ломоватий, величезний (прéвеликий (уж. в Станiславвiщинi), величенний, величезний, величезний, величний; також ломоватий (в Тернопiльщинi, вiд ломати ужив. в значiню: kolossal)).

Halsschnur, нитка перлòвъ (sic!), намисто (Halsschnur = низка (т. є. нитка чи шнурочок насиляних або нанизаних) коралiв, пацёрок, перел и тим подiбних украсенiй; намисто, монисто = ein gewöhnlich aus mehreren mit Gold- und Silbermünzen gezierten Halsschnüren bestehender Halsschmuck der Bäuerinen).

Hauptsegel, головне вiтрильце (не вiтрильце [segelchen], а головне вiтрило, головний парус).

Heimweh, бана, баннòсть (туга за домом, банованє за домом).

Hell, прозорний (прозорний = pellucid, durchsichtig; ясный = hell).

Hirtenstab, єпископска палиця (вперве чуємо, що єпископ та має *палицю*; доси бо все чули-сьмо „ жезл владичий “).

Hartriegel, крушина, деренъ, свидъ (Крушина, скорух або скрух чорний = Rhamnus frangula, Faulbaum; – дерен = cornus mascula, Hartriegel; свид = cornus sanguinea, rother Honstrauch).

Haut, – die abgeles Haut einer Schlange, лѣ новисько (лiнище, лiновище, лiновиско = 1) abgestreifte Haut, Balg eines Thieres, welches sich gehäutet z. B. einer Schlange, Raupe u. dgl. – 2) Ort, wo die Häutung stattgefunden).

Hermaphrodit, мѣшанець (мѣшанець = Mischling, Bastard; ирмафродит, обополець = Hermaphrodit, Zwitter).

Klopfjagd, ловля, на котрôй жердками вистрашують дичину (нагінка, погінка, гінка, загін, штурівка).

Koppel, свора, нуто; пасовисько, вигонъ, пастôвникъ (Koppel 1) вішало пр. у шнади; 2) смич, свора, на котрій ведуть пси, а також кількість псів на смичу унятих, eine Koppel Hunde = лая, свора псів (свора, зрив. польск. sfora, zwiercać rad. вр.); 3) огорожа, ворине (г. вр.) 4) місце огорожене).

Kundschafter, видець (?), видокъ (?) (видок в „Правді рускій“, пам'янику законодавства руского з столітя XI-ого, значить Augenzeuge).

Kreide, крийда, вапнюка, довгъ (крейда = Kreide; вапнюка = verächtlich statt вапняк, Kalkstein; „довг“ означає кейда лише в перенесенім значіню и то в певній лиш ситуаціб н. пр. на крейдку брати = брати на борг).

Landscheide, границя, межа, розграє (границя країв).

Landschlacht, земельна битва (битва на суходолі або на суши).

Landschreiber, земельний oder краєвий писаръ (сільський писар).

Lauf an einem Schiessgewehre, труба (на Україні = дуло або руля; у нас цівка; труба = Trompete).

Lawine, замѣть снѣгова, совпъ (заміть снігова = Schneegestöber (сніговиця, метелиця); совп або савб = прилад до имання риб; – Lawine = лавина, лава (лавиця) снігу з верхів високих гір зсуваючи ся, засипаюча нераз цілі долини, сувала сніжні).

Leibesübung, тѣлесне движенъе, рухъ тѣла, движки тѣла (тілесне движене = Körperbewegung; – Leibesübung = вправа в рухах тіла).

Laxiren, каляти (власиве значіне слова „каляти“ есть besundeln; laxiren у люду: лак совати, лаксом ити).

Legende, житъе святого, святопись (казане; описане житя або чудесного ділася святого, четія; написъ на монетах).

Lehmwand, глиняна стѣна, лѣпяка (глиняна стына = Lehmwand; ліпянка = Lehmwerk, Lehmhütte, Klebwerk, зліпець).

Lieblingsschriftsteller, улюблений писатель (мисьмакъ) (писатель = Schriftsteller; писак, письмак, писака = Skribeler; писар, писецъ = Schreiber).

Machthaber, могутень (?), повновласникъ (властель, властелин, властич, повновласник).

Makulatur, попудний (sic!), паперъ (попудом = дуже скоро, тельмом; попудний = дуже скорий; наглий, пр. попудна робота = робота „на галай, на балай“; – макулятура означає папір друкований або писаний, котрого уживають до завивання розличних річей; також не-чиста рукопис, именно з первоі руки).

Marktschreier, фаринникъ, дуrolюдъ (кликун торговий, окличник; викликач, крикун торговий).

Marmorarbeit, бѣ локамѣнна (sic!) робота (мраморна [мармурна od. маймурна] робота; статуя [Statue] або що небудь іншого виділаного з мармору).

Marmor, мармуръ, бѣ лий камѣнь (мрамор, мармур, маймур. Бувають мраморі білі, червоні, брунатні, чорні, пестрі и пр.).

Marmorblock, грубий мармуръ (кряж мармуровий, брус мармуровий).

Milde (gelinde), рахманний (Декуда в Галичині мають уживати рахманний яко синонім до „побожний“, але не до „лагідний, смирний“).

Meute, череда (череда псів, зграя собак, лая).

Molch, чорна ящериця (не конче *чорна*; ириця, водова ящериця, водяниця).

Meteor, наповида (?), зъявище (в очи впадаюче, переминаюче з'явище воздушне, метеор).

Messerrücken, задъ ножа (тило [ужив. коло Дрогобича] = Rücken des Messer, Säbels od. Überhaupt eines scharfen Gegenstandes).

Messrschmied, ножовникъ (nożownik = ножар; ножівник = піхва на ніж, Messerscheide).

Moder, гнилизна, плѣ снь, спорохнявина (гнилизна = Fäulniss; плісень = Schimmel; порохно, дружно, трухло, трухлина, трухлявина = Moder).

Nestel, варкочъ (?) (властиво: гніздо (Nest) на голові, т. є. пук волосся на верху голови упятий).

Niederschlucken, поглотнути (проглинути, проковтнути, прлигнути).

Nussknacker, клѣ щѣ до давлення орѣ хѣвъ (Nussknacker = 1) лускач (в Самбірщині), пискавка (коло Бродів), товкач до оріхів, товкачка, уменш. товкачок, товкачечка (ужив. на Україні) кліщі до оріхів; 2) птиця *corvus ceryocatactes*, лускогоріх, лускач, оріхолуп, крячка, сойка гірська).

Oberfuss, плесна, верхъ ноги (плесна, плезна = Plattfuss, metatarsus).

Occident, спадень (?).

Ofenheerd, припѣ чокъ, ватра (припічок = Hintertheil des Ofens; ватра aufgeschlagenes Feuer; огнище, огнисько = Feuerheerd).

Ofenhüter, костѣгрѣй (в українскім „пічкур“).

Ohnmächtig, пѣвмерлий (?) (ohnmächtig = безвладний).

Ohrenbeichte, ушна (sic!) сповѣдь.

Oel, пролий (?) (гал. олій, укр. олія, dem. олійка, в гал. олієць).

Oriat, насоне лѣ карство, зубова масть (!) (Через „опіят“ розуміють лік маючий в собі опій (opium), а служачий до заморочення, до усипляння; на біль зубів записують лікарі опіяти, именно tincture opii; з чого однакож не слідує, щоби Oriat мож називати „зубовою мастю“).

Orium, сонне з'їлье (sic!), макове молоко (sic!) (Orium = опій; єсть то сок впливаючий з надрізаних головок маку східного, на воздусі скоро густіючий и набираючий барви брунатної. Загуслий той сок бгають у лісочки або калачики, як бачимо опій в гандлю; = макове молоко = Mohnmilch, повстає через утиране макового насіння з водою в макітрі або іншій подібній посудині).

Ornitholog, знавець птиць (Знавець птиць = Vogelkenner; через „орнітолог“ розумієм чоловіка посідаючого наукове знанє о птицях. И так н. пр. пташники (Vogelsteller) и торгуючі птицями (Vogelhändler) суть часто досить справними знавцями птиць, через тоє однакож не суть єще орнітологами).

Osten, східень (?) (Osten = схід, восхід: – через „східень“ розуміє наш люд junger Trieb einer Pflanze, Schössling).

Packleinwand, вантух, грубе полотно (Полотно до пакованя; декуда „паклак“).

Picknik, приятельській об'їдъ (Picknik або Pickenick з шведского = пікнік, бенкет, до котрого кожний учасник датком причиняє ся, учта из спільних приносин уряджена).

Pflanzstadt, садиба, осада, слобожаньске місто (шваби ??) (Pflanzstadt = (grössere) Colonie, більша осада).

Porzellanen, файгурскій (глина файгурска єсть то персть порцєналєва (Porzellanerde), значно занечищена и тілько до виробів фаянсових (так звані „файфурки“) пригожа; Porzellanen, порцєналєвий, порцєляновий).

Porzellanhändler, файфурникъ (торгуючий порцєналю).

Porzellanfabrik, файфурня (фабрика порцєнали).

Priesterkäppchen, ярмурка (Ярмурками або берлінками зовуть у нас звичайно шала мухи (шоломки, Käppchen), які жиди носять; – Priesterkäppchen = папафійка, шоломка або шоломок священнический).

Rein, огрядний (в словарци приложенім до первого тома „Народних оповідань Марка Вовчка“ (С. Петербург, 1861) толкує ся слово „огрядний“ = полный, толстый; pełny, pełnego ciała).

Rachne, брусъ (Rahne = дерево повалене вітром, валяк, звалин, логин, лежух; місце, де дерево од вітру вивернене зістало, вивертъ, полск. wykrocisko).

Reiher, боцянь (seltener чапля) (bosian, der Storch, ciconia alba, бусько, бусєк, бусель, чорногуз, неклеяка, бучак, лелека; – Reiher (ardea cinerea), чапля, чаплюка, чапура, бушля, волюваня; hie und da auch *риболов*, womit man aber gewöhnlich die verschiedenen Sterna-arten (Seeschwalben) zu benennen pflegt).

Ruthenschlag, ударенє лозою (березиною), плетнѣ (ударенє різкою).

Rüssel, хрюнька, хрюнь, рило (хрюнька, хрюнь = Schweinsrüssel; рило = Rüssel).

Rückwirkung, владне дѣланє (wsteczne działanie пр. wody = вспятне діланє води).

Sarg, грôбъ (Sarg = домовина, трунва; Grab = гріб, кор. гроб).

Sanguinisch, живий, веселий (живий = lebendig, lebhaft; веселий = froh).

Sargtuch, смушокъ (смушок = Lammsfell, Schaffell; – покривало на труну, капа на труну, рядно на домовину = Sargtuch).

Schachtel, долобало („ долобало “ не значить тоє, що видовбане, а тоє, що довбе або служить до довбаня, тому *долобало*, *довбало* = 1) довбач, клюйдереву, клюсдереву, *picus*, *Specht*; 2) ein meisselartiges zum Aushöhlen dienendes Instrument. – Schachtel = шкатулка, шкатулка, калитка, калита).

Schieferplatte, лупкова дошка (плита лупакова, таблиця лупакова, скрижаль луп).

Schiessbedarf, стрѣливо (Schiessmaterial = стріливо; – Schiessbedarf = скількість потребуемого пороху).

Schiessgewehr, стрѣльба (властиво стрільба = Schiessen; а відтак Schiessgewehr, тому то и співають у пісні: „ За димом не видно, за стрільбов не вчує “).

Schiesspulver, стрѣльбовий порохъ (стрільний порох).

Spiessbock, серниця (Spiesser, Spiessbock = молодий олінь, що вперве має роги, шпичак. – Серниця = Rehweibchen, сернюк = Rehbock).

Schmalthier, оленокъ (не оленок, а олениця, ланя, маюча більше ніж рік).

Schmelzwerk, ясенцева робота (?) (Завод [заклад] до топлення **крушців**, руд; топниця; також топленина, топлєні річи).

Sowohl – als auch, такъ – якъ (У галицких писателів стрічає ся часто так – як, онакож повинно уживатися як – так. Також и в російськїм єсть какъ – такъ, и у лухих писателів польських jak – tak. Люд наш завсе уживає як – так, н. пр. „ Чом конопля зелена як в зимі, так в літі? “ – Що иншого значить так, як, н. пр. Чи так у вас, як у нас и пр.).

Seifenwasser, милини (mydliny = миловинє).

Spieler, грачъ, картяръ (грач = Spieler; картяр = Kartenverkäufer; – картяр, картій, карточник, картѣжник = Kartenspieler).

Spinat, шпинакъ, лобода (що иншого шпинат, а що иншого лобода, Gänsefuss, chenopodium).

Scorpion, медведюкъ, медведиць (Scorpion = шкорпіон, niedźwiadek, належить до Паучаків [Arachnoidea], именно до черево членних [Arthrogastra]. Шкорпіони лучають ся переважно в краях горячих, декотрі роди бувають також в Европі полудневій. Кусають ідко. У нас шкорпіонів нема; – медведюк, медведик, медведчук, медведюх = Maulwurfgrille, Gryllotalpa vulgaris, turkuć podjadek, комаха (insectum) належача до саранчуків (Orthoptera), звірючка погана вправді, але не ідовита, хотяй шкідна через підгризованє корінців на луках и полях. У нас роками дуже часта).

Schuhflicker, партола, вертола-швецъ (?), ходачникъ, шевцюга (партола = Pfuscher; ходачник = той, що „ходаки“ робить; шевцюга = Schuster (mit Verachtung); – Schuhflicker = прищіпка, прищіпник, швецъ-полатайко, швецъ-латач).

Seelenamt, панахида (Seelenamt = душстаровництво, душпастирство; – Seelenmesse = панахида, слжба божа, відправа за усопших християн; – паннихида з греч. παννυχίς (πᾶς, ζῆσα, πᾶν всякий, кожний, цілий, весь, и νύξ ніч), властиво: всенощне бдіне, потом моленє о усопших або парастас (παράστασις, предстательство, ходатайство)).

Spitzzahn, зубъ сѣкачъ, передний зубъ, клевакъ (Сікач, передній зуб = Schneide- oder Vorderzahn; – клевак = Hauer, grosser, hervorragender Eckzahn (z. B/ beim Schweine); – кло, зуб кутний = Eck- oder Spitzzahn (у люду часто: зуби кутні = зуби черенні, Backenzähne, Kauzähne)).

Seufzen, востхнути, вздохати, яечѣ ти (sic!), стогнати (Seufzen = вздохати, зітхати; – stöhnen = jęczeć, стогнати).

Stöhnen, стогнати, зойкати, айкати, ковірѣ ти, сковичати (стогнати = stöhnen; зойкати = jammern; зойк = Jammergeschrei; айкати = ajschreien; ковірїти = verkümmern, das Leben elend fristen; сковичати, heulen, winseln).

Sprachorgan, губа (Губа = Lippe, Mund. – Орудє мовне = Sprachorgan).

Stiefelschmiere, чорнило до чобѣтъ (чорнило до чобїт = Stiefelschwärze; смаровило до чобїт = Stiefelschmiere).

Sterbling, погібша (здохла) вѣвця (?).

Steppnfuchs, корсакъ (Корсун, коршун, корсак = яструб малий, скригулець, Astur nisus L., Sperber; – Steppnfuchs = лис степовий).

Stoppelgras, стерниста трава (трава по стернищах ростуча, постерниця).

Stüber, щутокъ, штиверѣ, (перше польске szczutek, друге перекручене з німецкого; по руски: штовшик).

Sturm, буря, непогода, негода, завѣя, суховѣйница, бурянь (буря, шувїр = Sturm; непогода, негода = schlechtes Wetter, Unwetter; – завїя = Windwehe, monceau, de neige fait par le vent, звич. plur. завїї, сніговї завїї, сніговї замети; – суховїйница = einstarker, trockener Wind; – бурян = хопта, хабуз, Unkraut).

Sturmwind, Stermwetter, бурянь (бурян = Unkraut).

Sturzbad, навальна купѣль (купїль натрискова).

Subtraction, ѓдшибанє (відшибати = mit Gewalt wegziehen, wegriessen, wegstossen; відшибанє = Wegstossen, Wegschlagen).

Tod, безголове (безголове = Verderben, Verwirrung, Wirrwar, Elend, на безголове, zum Verderben).

Tabackshandel, торг табакою (тютюном) (Вираження торг табакою, гандляр деревом и т.п. уживані декотрими галицькими писателями, як рускими так и польськими (handel tabaka, handlarz drewnem) уважаю яко зовсім недоладні. В подібних случаях, після моєї думки, треба все класти другий падеж; протое: торг дерева, торг табаки, гандляр дерева. Инша річ при глаголах и сущниках глагольних, н. пр. торгувати деревом, торгуванє деревом).

Taschenwörterbuch, словарець (словарець = Wörterbüchlein, об'ємом малий словар; карманний словар = Taschenwörterbuch, словарець маючий такий формат, що книжку вигідно мож ховати и носити в ке шени (кармані)).

Tagthierchen, поденька, денниця (Денниця, денничка = Morgenstern, jutzenka).

Tagvogel, денний мотиль (1) денний птах, птах ведучий жите денне; 2) денний мотиль, дневник).

Talg, лій, смалець, сало (Talg = лій, н. пр. лоївки, лоеві свічки = Talgkerzen; – смалець, перетоплене сало, не перетоплена солонина, тік з солонини = Schmalz; – сало, тук = Schmer).

Thränenthal, долина плачу (падоль плачу, падоль земна).

Todtengespenst, душа покійного oder померлого, мара, мертвець (душа покійного = Seel des Verstorbenen; мертвець = Der Todte; мара = dichter Nebel, Gespenst, Todtengespenst; мари (pl.) = Todtenbahre. – Todtengespenst дословне мрець-опир).

Trespe, стоколоса, костерева, м'ї тлиця (стоколоса = Bromus, Trespe; костерева, костер ява або кустриця = Festuca, Schwingel; м'ї тлиця = Apera spica venti, Windfahne, Ackerschmiele. Ті трави межи собою вельми ріжнять ся. Подібна до метлиці єсть плов уха або пловушка (Agrostis vulgaris With)).

Tretrad, доптаюче колесо (колесо наступове od. наступне).

Triefäugigkeit, сл'ї зоокость (каправість, від капати, triefen).

Toll, галатиноватий (?).

Treibjagd, облазь, облава (Облава = Treibjagd; – облазити в польск. upłazy = Lehnen, Gebirgslehnen; так зовуть в горах наших збічя порослі бивною травою а подекуди и корчами (кряками, кущами), mit üppigem Graswuchs bedeckte, hie und da mit Gesträuch bewachsene Bergabhänge, anders: лази).

Treibwerk, тягуще слово (прилад порушаючий, рухало, пудиво, двигало; вороти (pl.), триб; деколи також „прудиво“ (від прудити = eine Spannung veranlassen, z. B. корч напрудив жили = der Krampf spannte die Adern)).

Treibsand, курний п'ї сокъ (навійний пісок, розвійний пісок, летучий пісок; vom Treibsand verwehte Stellen, навії піскові).

Unthat, збродня (злодіяне).

Ungelehrig, нелапшивий (sic!) (непонятливий, непереймущий).

Untrinkbar, чого пити не можь (не до питя, непитний).

Unverderdlich, незопсутий (не до зіпсовання, незіпсоваємий, неспортимий, незнищимий).

Unsauber, неогрядний (нечистий, нехарний, нечумазний; – неогрядний = nicht fett, nicht beleibt).

Umstricken, обсѣтковати (обсилити, обплести, обмотати).

Urfehde, присяга немсти (первісна затія, первісна котора [котора староруск. = Fehde], первісні сколотини, первісний заколот, первісна колотнеча; заспори).

Verdauung, стравленье, потравъ (травлене = Verdaunng; потраєвиця, потрав = отава, Grummet).

Verwegen, смѣлий, ђдважний, зухвалий (смїлий = muthing; смїливий, зуховатий, зухвалий, здуфалий = keck, frech; – смїльчаковатий, смїлий, смїлкий, идучий *прожогом* в небезпеченьство, загонистий = verwegen).

Verbrennbar, згористий (sic!) (спалимий, спальний; також палкий [палкий = brennbar; glühend heiss, brennend heiss]; – згористий у люду значить = spadzisty, abschüssing, н. пр. згористе поле).

Verlieren, пострадати (страдати = leiden; пострадати = потерпіти, ausstehen, leiden; польск. postadać = потеряти, втеряти).

Vordreschen, виколосити (на переді молотити, по-переду молотити).

Vogelschlinge f., сильць (Schingen сильки, сильці, смики; – Vogelschlinge = силька на птахи).

Verhrecchten, проступокъ, провинна; Vergehen, провинна, проступокъ (Vergehen a Verbrechen не єсть само одно: Vergehen, проступок, провинна, прогріх, прогрішене; – Verbrechen, переступ, більше злодіянь, польск. zbrodnia).

Voraussagen, будучити (?), ворожити, предсказати (наперед говорити, прорекати, пророчити [кому щось, н. пр. напропорочив єму щастє]; – ворожити = wahrsagen).

Vollmond = повня (люд, о скілько знаю, говорить „ підповня “ . У писателів українських стрічаємо однакож „ місяць у повні “ , н. пр. у М. Вовчка).

Vorgefallen, приключений (?).

Vorzug, здоба (здоба уживає ся в піснях в значіню здобич, die Beute).

Wölfen, окотити ся (о вовкахъ) („ окотити ся “ уживає ся о вівцях, заяцях; – о воках же кажемо: оженити ся, в подібнім значіню також тікати ся, кичити ся, гильнити ся).

Wandhacken, Wandnagel, кѣлокъ (кілок = Pflock; гак стінний = Wandhacken; – цвях стінний = Wandnagel).

Wurmfrass, порохно (порохно [Moder, vermodertes Holz] а червоточина, червоточити [Wurmfrass] не все одно).

Wunsch, жадоба, хіть, воля, бажанье (Wunsch = жиченє, желанє; Begehren, Verlangen = бажанє; Sucht = жада, жадоба; Wille = воля, хіть [хіть auch Lust, охота]).

Wassergott, Морунъ (бог водяний).

Wassergöttin, морска богиня (богиня водяна; – Meergötting, богиня морска).

Wasserbaumeister, водяний будòвникъ, сокирникъ (майстер будівлі водяної; сокирник майже тоє, що тесля, Zimmermann).

Weberschiffchen, човнокъ, човенокъ (люд говорить завсе: човник, gen. човника).

Weichselzopf, ковтокъ, ковтунъ (ковток = Schluck; Bissen, н. пр. дасть Біг роток, дасть и ковток = буде роток, буде кусок = gibt Gott ein Häschen, so gibt er auch ein Gräschen).

Weltachse, ôсь od. снасть (?) свѣ това (вись земна = Erdachse [natürlich eine ideale Linie]; снасть = Gerüst, Vorrichtung).

Zahllos, несмѣтний (П. П. тоє слово взяв з великоруского; в малорускім: нечислимий, нечислений, незлічимий, незлічний).

Zeitwort, часослово (автор словаря хотів щось лучшего скласти, ніж утерті и в граматиках прийняті вже назви: дієслово, глагол; однакож думаю, що все таки будуть уживатись висше приведені назви. Вираз „ глагол “ уживає ся також и в людовій речі, як в Галичині так и на Україні. И так н. пр. в Бережанщині співають [при вынкоплетинах]:

Надлетіло потєтко це, це, це!
Сіло собі в віконечко, щебече –
А за столом панєночки *глаголет*,
Марисеньці віночок лагодєт).

Zickzack, викрутасъ (sic!); клесомъ, вѣ кривульки, викрутасомъ (Зикзак; если би вже хто упер ся руске слово на тоє мати, то був би вираз підходящий: зубень, зубак).

Zumuthung, домаганє, вимога (також приписованє, присуджуванє, присуда).

Zugendrescher, каверзникъ (каверзник = Aufwiegler, Unruhestifter, auch Abenteurer; – Jugendrescher = пустомеля, тріскач).

Zusammenflechten, клѣ тити (sic!) (сплітати, сплести; klecíc = zusammenfügen, Klebwerk machen).

Zusammenschmieden, спогрѣ ти (sic!).

Zwerchfell, болона, перепонка (болона = Haut; перепонка = dünne Scheidewand überhaupt; – Zwerchfell = перепонка діляча ямину грудну від черевної).

Zwitter, мѣ шанецъ (sic!) (мішанецъ означає Mischling, Bastard; a Zwitter = обополий, обоєго пола, двуполець. Zwitterblume двуполий цвітб цвіт совершений).

Zucker, цукоръ, цукуръ (sic!).

Zwölfstel, дванадѣсятка (дванадѣсятк, дванадѣсятка не означає 1/12, но тоє, що містить в собі 12, дюжин, Dutzend; – Zwölfstel = два-.

То були би замічання, які би ми по короткім перегляді словаря п. П. учинили. До того доложимо, що в невеличкім тім словарци єсть споре множество слів неумістних, неблагоподобних и соблазняючих, виразів спорзних, порочних (*nota bene*: автор писав свій словарець, як сам виражав ся в публичних письмах, для молодежи). Примічаємо, що-сьмо тут, презираючи словар дуже скоро, лише малу частину похибок тамже находячи ся виписали. Окрім тих єсть єще, скажемо словами словаря п. П., „ *несмітний безбаи* “ виразів найчуднійше укованих, а и толкованє слів німецьких значною частю невірне; именно часто побиває ся п. П. на номенклатурі науковій, творячи найдивніші в світі терміни.

Не можу залишити також о тім зганути, що п. П. в своїм словарци приводить слова німецькі застарілі и дуже рідко уживані, на котрих місци в словарі приручнім лучше було умістити вирази частійше уживані, в книжках и повседневній мові лучаючі ся. И так находимо н. пр. *adjectivum brastig, subst, Fraiss* и інші рідше уживані слова, именно именно зложені.

Пану П. заманулось *весь скарб* нашої бесіди зтягнути у свій словар. Та ба! до того треба праці. Треба студіювати літературу стару и нову, треба самому хоити від села до села, прислуховатись бесіди и чудовій пісни селян, полюбити, порозуміти и в цілости обняти той наш язык, що то розтікає ся сірим вовком по землі, шизим орлом під облаки – квилить соловієм, то затурчить ніжною горлицею – тужить сивою зозулею, то знов клекче хижим яструбом-соколом – сміє ся калиновим лугом, то знов сумує темною мракою над чорним бором Бескидским – зрадіє ясним лицем сонця, то насупить ся смолевими хмарами тушевими – колихає милим супокоем погордливої ночі літної, то угнівню загрозить величавим громом серед блискавок хмари роздираючих – шевелін легким вітерцем маєвим, то загуде борвієм завалюющим ломами ліси високопенні – леліє срібним потоком, то шумить поважно Дніпром-Словутицею, стогне-реве розбитими філями по Порогах, або висе бушуючими вовнами Чорного моря – свище протяжним посвистом вітру гуляючого по узких зарінках Дністрових, або лунає свободним гомоном по розлогих степах України....

Єще раз скажемо, щоби навчити ся докладно языка, треба многолітней, совісної праці. Щиро попрацювавши яких двадьсят – тридьсят років, можна потім ипринятись за виданє менше-більше повного словаря. Для обігнаня першої потреби порадно би зложити тим часом *приручний* словар, котрий би приміром містив тільки слів, кілько у словарі п. О. П., а окрім того обіймав и одвітну часть (найпотрібнійшу) з зворотні (фразеології). Для зладженя такого при ручника вистане рік, найбільше два літа праці, розуміє ся, совісної. В при ручнику, єще раз повтаряєм, має лучитись *короткість з ясностю*⁴.

И. Верхратский.

⁴ Поміщаючи сю розправу – в тім роді у нас першу – хочемо 1) подати богаті матеріали, призбирані п. В. по більшій части межі народом, 2) заохотити и інших до збираня матеріалів и до виданя словаря руского (або руско-российского, руско-польского, руско-німецького и т. п.). Аж коли такий словар появи ся, можливо буде и видати *цілком* добрий словар німецько- або російсько-русский. – *Ред.*